

Gdańsk, 26.03.2018

Prof. zw. dr hab. Andrzej Stępiak

Ośrodek Badań Integracji Europejskiej

Uniwersytet Gdański

Recenzja pracy doktorskiej Pana Mehmeta Ali Özçobanlara na temat „Anatolian Tigers” Phenomenon. The Cross Cultural Capital Diversification of the Globally Successful Companies” , przygotowanej pod kierunkiem dr. hab. Tomasza Ochrowskiego na Wydziale Zarządzania Uniwersytetu Warszawskiego

1. Uwagi ogólne

Pan Mehmet Ali Özçobanlar, obywatel Turcji, uczestnik seminarium doktorskiego dla studentów zagranicznych na Wydziale Zarządzania UW podjął się przeprowadzenia interesującego, a zarazem ważnego problemu badawczego. Chodzi o wyjaśnienie „zjawiska Anatolijskich Tygrysów”, którym to terminem literatura ekonomiczna, a od 2015 roku także materiały Banku Światowego, określają osiągnięcia grupy tureckich firm rodzinnych, dynamicznie rozwijających się od lat 80. XX wieku uzyskując pozycję globalnych graczy. Wspomniane przedsiębiorstwa powstały na terenie azjatyckiej części Turcji (Anatolii) i początkowo miały charakter MŚP. W ciągu kilku dekad dynamicznego rozwoju osiągnęły one znaczące sukcesy na rynku globalnym, równocześnie stając się jednym z istotnych „kół zamachowych” współczesnej gospodarki tureckiej. Pozycję tę, zarówno w skali krajowej, jak i międzynarodowej, zachowują do dziś. Na wzór znanego w ekonomii pojęcia „azjatyckich tygrysów” odnoszącego się do osiągnięć gospodarczych takich

państw jak Korea Południowa, Hong Kong i Tajwan w latach 70. ubiegłego stulecia, wspomniane firmy tureckie zyskały miano „Anatolijskich Tygrysów”.

2. Zawartość pracy

Tematyka podjęta w recenzowanej pracy doktorskiej jest interesująca zarówno od strony praktyki zarządzania międzynarodowego, szczególnie w kontekście relacji gospodarczych Turcji z Unią Europejską, jak i od strony poznawczej. W literaturze przedmiotu brak dotychczas jednoznacznych rozstrzygnięć co do treści kategorii „Anatolijskie Tygrysy”. Autorzy zazwyczaj zgodni są co do tego, jakie przedsięwzięcia gospodarcze można objąć pojęciem „Anatolijskie Tygrysy”, różne są natomiast odpowiedzi na pytanie o to jak wyjaśnić omawiany fenomen

Autor recenzowanej rozprawy zastosował do rozwiązania tego problemu koncepcję kapitału kulturowego według Pierre’a Bourdieu, osadzając koncept francuskiego socjologa w perspektywie międzykulturowości. Wypełnił tym samym znaczącą lukę poznawczą. Wykorzystanie koncepcji Bourdieu pozwoliło na uzasadnione teoretycznie, ścisłe połączenie problematyki kulturowej i ekonomicznej w recenzowanej pracy.

Rozprawa przekazana recenzentowi do oceny liczy 205 stron, zawiera abstrakt, 5 kluczowych rozdziałów, podsumowanie w postaci rezultatów i konkluzji z badań, bibliografię, a także listy: skrótów, wykresów, tabel i aneksy.

Zarówno sformułowanie problemu, jak i plan badań empirycznych oraz interpretację ich wyników autor recenzowanej pracy oparł na aktualnej literaturze przedmiotu.

Główny problem badawczy w przedłożonej pracy brzmi:

“Jakie są kulturowe podstawy działalności gospodarczej „Anatolijskich Tygrysów” ?”

Został on rozbity na dwa problemy szczegółowe (nawiasem mówiąc Autor rozprawy myli kolejność problemów badawczych w metodologicznym rozdziale pracy, jednak uznaję to za błąd wyłącznie techniczny) :

1. “ Jakie znaczenie kapitału kulturowego rozwijane jest w narracjach właścicieli firm należących do grona „Anatolijskich Tygrysów” ?

W celu rozwiązania tego problem Pan Özçobanlar przeprowadził obszerne wywiady internetowe z 3 właścicielami firm należących do grupy „Anatolijskich Tygrysów” (tylko tylu respondentów wyraziło zgodę na udział w badaniach). Pytania używane podczas wywiadów stanowiły jakościową operacjonalizację kapitału kulturowego w odniesieniu do kategorii używanych w literaturze przedmiotu przy badaniach ilościowych testujących tę problematykę.

Treść wspomnianych wywiadów Autor rozprawy poddał jakościowej analizie retorycznej, by zbadać możliwe sposoby funkcjonowania kapitału kulturowego w oficjalnej narracji „Anatolijskich Tygrysów” Taką samą analizę zastosował do stron internetowych trzech następných przedsiębiorstw wspomnianego rodzaju.

Analiza retoryczna, oparta na klasycznych kategoriach perswazji” logos- etos-pathos” dostarczyła bogatych treści przede wszystkim w zakresie pierwszej z wymienionych kategorii to jest logosu. Oznacza to wykorzystanie przez oficjalną narrację „Anatolijskich Tygrysów” środków oddziaływania opartych na argumentach racjonalnych i dowodowych. Równie obficie wykorzystywany jest również etos. Właściciele firm z badanej grupy wprost nawiązują do moralnych i etycznych wartości podczas swoich wystąpień oraz poprzez komunikaty na stronach internetowych przedsiębiorstw.

Uzyskane w opisany sposób wyniki jakościowe Pan Özçobanlar osadził w szerszym kontekście specyfiki kulturowej działalności badanych przedsiębiorstw, uchwyconej poprzez wtórną analizę danych ilościowych (przy pomocy analizy czynnikowej) pochodzących z „Eurofond UK Data Archive Study Number 7316. European Quality of Life Survey”. Autor recenzowanej rozprawy wykorzystał najnowszą dostępną mu wersję European Quality of Life Survey. W międzyczasie zostały jednak opublikowane nowe dane. Spodziewam się, iż Pan Özçobanlar odniesie się do nich podczas publicznej obrony pracy doktorskiej.

Wspomniana wtórna analiza danych ilościowych służyła Autorowi rozprawy do odpowiedzi na drugie, szczegółowe pytanie badawcze:

2. “Jakie są różnice między dwoma społeczeństwami o podobnie starożytnych korzeniach, to jest między społeczeństwami Turcji i Grecji, w zakresie wybranych czynników zarządzania międzykulturowego ?

Pan Özçobanlar wykorzystał w tym wypadku logikę porównań opartych na najmniejszej różnicy, wykorzystując dane dotyczące uwarunkowań kulturowych i społecznych rozwoju ekonomicznego dwóch sąsiednich państw: Grecji i Turcji, szczącących się podobnie długą tradycją kulturową, ale zachowujących się odmiennie na współczesnym rynku.

Drugi z wymienionych problemów badawczych został rozbity na szereg szczegółowych. Wskaźniki wybrane do ich rozwiązania są operacjonalizacją ilościową poszczególnych aspektów kapitału kulturowego wg. Pierra Bourdieu:

- Czy i jeśli tak, to w jaki sposób czynnik “poziom wykształcenia” rozumiany jako składnik zarządzania międzynarodowego różnicuje społeczeństwa Grecji i Turcji ?
- Czy i jeśli tak, to w jaki sposób czynnik “zaufanie do instytucji politycznych” rozumiany jako składnik zarządzania międzynarodowego różnicuje społeczeństwa Grecji i Turcji ?
- Czy i jeśli tak, to w jaki sposób czynnik “zaangażowanie w wolontariat” rozumiany jako składnik zarządzania międzynarodowego różnicuje społeczeństwa Grecji i Turcji ?
- Czy i jeśli tak, to w jaki sposób czynnik “frekwencja wyborcza” rozumiany jako składnik zarządzania międzynarodowego różnicuje społeczeństwa Grecji i Turcji ?
- Czy i jeśli tak, to w jaki sposób czynnik “zadowolenie z edukacji” rozumiany jako składnik zarządzania międzynarodowego różnicuje społeczeństwa Grecji i Turcji ?
- Czy i jeśli tak, to w jaki sposób czynnik “zadowolenie z warunków mieszkaniowych” rozumiany jako składnik zarządzania międzynarodowego różnicuje społeczeństwa Grecji i Turcji ?
- Czy i jeśli tak, to w jaki sposób czynnik “zadowolenie ze stanu zdrowia” rozumiany jako składnik zarządzania międzynarodowego różnicuje społeczeństwa Grecji i Turcji ?
- Czy i jeśli tak, to w jaki sposób czynnik “zadowolenie z życia społecznego” rozumiany jako składnik zarządzania międzynarodowego różnicuje społeczeństwa Grecji i Turcji ?

- Czy i jeśli tak, to w jaki sposób czynnik “zaufanie do ludzi” rozumiany jako składnik zarządzania międzynarodowego różnicuje społeczeństwa Grecji i Turcji ?
- Czy i jeśli tak, to w jaki sposób czynnik “strach wobec obcych” rozumiany jako składnik zarządzania międzynarodowego różnicuje społeczeństwa Grecji i Turcji ?
- Czy i jeśli tak, to w jaki sposób czynnik “satisfakcja z życia” rozumiany jako składnik zarządzania międzynarodowego różnicuje społeczeństwa Grecji i Turcji ?
- Czy i jeśli tak, to w jaki sposób czynnik “poczucie szczęścia” rozumiany jako składnik zarządzania międzynarodowego różnicuje społeczeństwa Grecji i Turcji ?
- Czy i jeśli tak, to w jaki sposób czynnik “dochód” rozumiany jako składnik zarządzania międzynarodowego różnicuje społeczeństwa Grecji i Turcji ?
- Czy i jeśli tak, to w jaki sposób czynnik “indeks deprivacji” rozumiany jako składnik zarządzania międzynarodowego różnicuje społeczeństwa Grecji i Turcji ?

Wyniki wtórnej analizy danych dla Grecji i Turcji wykazały, iż, różnice między wszystkimi wymienionymi czynnikami dotyczącymi wymiarów zarządzania międzykulturowego są statystycznie istotne ($p < 0,05$). W Grecji poziom wykształcenia jest wyższy. Turcy bardziej ufają politycznym instytucjom. Grecy angażują się mniej w działaniach o charakterze wolontariatu. Frekwencja wyborcza jest wyższa w Turcji. Grecy są bardziej zadowoleni z edukacji, warunków mieszkaniowych, zdrowia a także z życia społecznego, jednak mniej ufają innym. Natomiast poziom zadowolenia z życia oraz poczucia szczęścia jest wyższy u respondentów z Tureckich. Poziom dochodów, a jednocześnie indeks deprivacji jest wyższy w Turcji. Generalnie, w Turcji wyższe są te wskaźniki kapitału kulturowego, które dynamizują działalność gospodarczą i minimalizują negatywny wpływ na tę działalność takich czynników jak względnie niższy poziom edukacji i wyższy poziom indeksu deprivacji w porównaniu z Grecją.

Autor rozprawy wykorzystał również dane statystyczne dotyczące wewnętrznego zróżnicowania Turcji (porównanie między Anatolią i zachodnią częścią kraju). Sugerują one, iż Anatolija stanowi swoisty „rdzeń tureckości” w

kontekście kapitału kulturowego, będąc kulturowym kontekstem rozwoju „Anatlijskich Tygrysów” .

Jak widać Pan Özçobanlar zastosował metodę łączenia danych jakościowych i ilościowych, w pełni uzasadnioną w przypadku recenzowanej rozprawy. Szkoda jedynie, że podejście retoryczne wykorzystał tylko jako metodologię, a nie także jako epistemologię kryjącą w sobie założenia, co do „natury” kapitału kulturowego jako konstruktu społecznego. Niezbyt wyraźnie Autor recenzowanej rozprawy uzasadnił również użycie kategorii retorycznych jako wskaźników funkcjonowania kapitału kulturowego na poziomie narracyjnym.

Wspomniane uwagi nie wpływają jednak na ostateczną pozytywną ocenę recenzowanej pracy jako rozprawy doktorskiej.

3. Ocena merytoryczna pracy

Autor wykazał, że potrafi posługiwać się narzędziami ilościowymi, a także jakościowymi, wykorzystywanymi w badaniach naukowych. Całość pracy została napisana z dbałością o techniczną jej stronę i jednolitość stylistyczną. Mimo moich polemicznych uwag, rozprawa jest wartościową pracą badawczą. Spełnia ona wymogi poprawnego warsztatu naukowego.

4. Konkluzja

Praca spełnia wymogi ustawowe stawiane rozprawom doktorskim. Wnoszę o dopuszczenie rozprawy doktorskiej Pana mgr. Mehmeta Ali Özçobanlara do publicznej obrony.

